

ÉLETEM ÁRÁN

Ha kell, egymaga szálfákat tép ki a földből, de ő rendíthetlenebb az erdő szálfáinál — ilyen, szinte természetfelettivé növelt alakban állítja elénk hőseit a film. Ez a megjelenítés harmonizál legjobban valódi benső erejével, ezzel a költői jelképbe kívánckozó hatalmas tetterővel. Mégsem válik pusztá jelképpé Vaszilij Gubanov, a kommunista alakja, mert a film író *Jevgenyij Gabrilovics*, és a rendező *Jurij Rajzman* típusalkotó művésze a maga helyén alkalmazza a képi felnagyítás szimbolikáját és mindig a maga helyén, a jellemformáló lelki vívódás közvetlen kifejezését. Olyan hős Gubanov, akinek jellemén teszi próbára a film az egész forradalom szilárdságát. Gubanov jellemproblémái valójában egy születő kor problémái. S ő állja a megpróbáltatást, állja a vihart, a harcot.

Mindebből következik, hogy a film stílusa patétikus, valami fennkölt zengés vonul végig rajta, s amikor ez a filmábrázolás finoman és egyben művészileg nagyvonalúan összetett hatásából kicsendül — a drámát is feszíti, izsítja, felemeli. Amikor azonban szükségtelen kiegészítő szövegekben, betétjelenetekben igyekez-

nek kívülről pátosszal övezni a képeket — lazul a dráma is. Mert észre kell venni: noha epikus kompozíciójú a film, mélyen magábaágyazva drámát perget. Sodra is, mélysége is van a filmnek — amely éppen ilyenformán eposz is, dráma is, de első sorban film. A jelenetek javarésznél felépítése klasszikus filmgondolkodásra vall, s a nagy szovjet iskolának, a harmincas évek aranykorának hagyományát tisztelő, de egyben továbbalkotó jelentkezése. Szinte hibátlan remekmű lenne, ha nehezen illeszkedő, külsőleges részleteket egyszerűen elhagyták volna. Íme, példaként a film befejezése: az eszmei és érzelmi kulmináció, Gubanov mártíriuma után, már majdnem szenttelen csergedezésnek hat, a lezárt dráma túlbonyolítása. Még néhány szép, odaillo kockát talán elbírta volna a film a gyilkosság után, ehelyett azonban újabb százméterek következnek. S a filmen belül is akadnak ilyenfajta idegenítő mozzanatok.

Mégis, az a fontosabb, az dominál a filmben, ami szép, ami »optimista tragikumában« is — ha szabad Visnyevszki nyomán e kifejezéssel élni — forradalmian romantikus. A ren-

dezői gondosság, az operatőri szem precíz élessége, a színészi alakítás megformáltsága a film számos pontján magával ragadó lendületet kap. Most, elemzés közben kutatjuk: mitől is? Valami igaz benső alkotói hit forrósitja fel a képeket, ugyanaz, amiről a film szól.

Milyen is ez a hit?

Gubanov, a sebesült vöröskatoná nem akar az építkezés raktárosa lenni, kommunistához méltatlannak érzi ezt a munkát. És amikor enged a párt szavára, az olajos hordók, a szegelésládák, a drótkerékek »költőietlen« környezetébe is beviszi a forradalmat. És beviszi a korból sardjadt egyéni és közösségi drámát is. Persze, nemcsak ő, nemcsak a színész viszi be, hanem a többi alkotó is, *Rajzman*, a két kiváló operatőr, *Selenkov Csen Ju-lan* és *Scsedrin* a zeneszerző. A fényképezés és a zene elemi lendülete gyönyörűen fokokozza fel a kommunista szombat, a vagonkirakás, a munka sok más filmben szürkévé koptatott képeit. Az új világot és új embereket szülő építés és harc hőskoráról jórészt őszintén, frázis nélkül és sugárzó érzelmi hatással beszél a film. Új emberekről szól és a régiékről, akik nemcsak elősegítik vagy gátolják az új világ kialakulását, hanem keresik is benne a helyüket, keresik boldogulásukat, szerelmüket.

Néhány találó színekkel megalkotott típus szerepel a filmen. Például Fjodor Fokin, a spekuláns feketézó paraszt, *Sutov* alakításában. Ő mellett, hogy szinte képletszerű pontossággal ad portrét az ilyenfajta nem annyira gazemberségből, mint inkább ösztönösen harácsoló hiénáról, minden porcikájában életet hordoz. Amint a tűzharc közepette is batyuját féltve kapaszkodik fel a megtelt vagonokra, amint róka ravaszsgal húzza le a másik paraszt bakancsát egy falat szalonnáért, amint az egész forradalomból csak a maga kis kamrája érdekl, az eddig látott hasonló figurák közül a legjobbat nyújtja. Megnyerően mutatja meg a film Gubanov mellett a többi önfeláldozó és gránithitű kommunistát is. Lenin

alakjában, szerepének első epizódjában életszerű *Szmirnov* alakítása is.

Gubanovot *Jevgenyij Urbanszkij* játssza s az előttünk még ismeretlen fiatal színész jól oldja meg a ránehezedő roppant feladatot. Kulcsszerepében hiánytalanul fogadtatja el velünk a kommunista hős kivételes, s egyszersmind egyszerű egyéniségét, lelkivilágát, csak itt-ott bánt túlzó nyersességével. Az erdőirtás hihetetlen erő kifejtést követelő jelenetében tényleg elhisszük a példa ellenállhatatlanságát és halála megrázó pillanataiban úgy érezzük, mintha valami erős tölgy, vagy sziklacsúcs omlana ránk. Úgy siratjuk meg, hogy eközben valamit át is öröklünk erejéből. Soká emlékezetes lesz ez a haláljelenet, amelyben a halál fájdalma égető, de mulékony is, mert azt érzékelteti, hogy a forradalmon és a szocializmuson nem fog a gonoszság. Ezekben a mozzanatokban nemcsak Urbanszkij, hanem az egész alkotó kollektíva maradandót adott, s noha bizonyára lehetne művészi és technikai eszközök megkeresésével kritikai magyarázatát adni a jelenet döbbenetének, de a hatás olyan, hogy elfeledtetni a beállítások, a gépmozgás, a képkompozíciók élményt teremtő funkcióit, s csak az egységes indulat marad meg a néző lelke mélyén.

Az »Életem árán« olyan erényeket vonultat fel, amelyekről soha nem szakadhat el a szocialista-realista filmművészet, de amelyeket igyekeznie kell mindig új és új elemekkel gazdagítani.

S. GY.

